

Казанець О.І.

студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЇ
В КОНТЕКСТІ ПРИЙНЯТТЯ ПРОЕКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ
«ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ДЕЯКИХ ЗАКОНОДАВЧИХ
АКТІВ УКРАЇНИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ
АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
У ЗВ'ЯЗКУ З ВИКОНАННЯМ ПЛАНУ ДІЙ
ЩОДО ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ
ВІЗОВОГО РЕЖИМУ ДЛЯ УКРАЇНИ» № 4556 ВІД 25.03.2014**

Метою законопроекту № 4556, як це зазначено у Пояснювальній записці до нього, є виконання Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України в частині удосконалення положень антикорупційного законодавства у сфері криміналізації корупції, здійснення фінансового контролю, захисту осіб, які повідомляють про корупційні правопорушення.

Для досягнення вказаної мети у законопроекті пропонується внести зміни до Кримінального кодексу України (далі – КК), відповідно до яких спеціальна конфіскація застосовується судом за відсутності складу злочину (=вчинення суспільно небезпечного діяння, що містить ознаки злочину, передбаченого Особливою частиною КК); коли особа звільняється від кримінальної відповідальності або покарання, а також у випадках, коли особа не підлягає кримінальній відповідальності у зв'язку з недосягненням віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, або є неосудною (зміни до статті 96-1 та 96-2 КК) [1].

Таким чином, спеціальна конфіскація, по суті, стає єдиним заходом кримінально-правового впливу, який може здійснюватися як «в межах» кримінальної відповідальності, так і «поза» цими межами. Даний висновок обумовлений тим, що відповідно до положень чинного КК, особи, визнані неосудними (ст. 19 КК) та такими, що не досягли віку, за якого може наставати кримінальна відповідальність (ст. 22 КК), не є суб'єктами злочину і кримінальній відповідальності не підлягають.

Саме тому сумнівною виглядає правова позиція Головного науково-експертного управління, викладена у Висновку на законопроект № 4556, яке піддає критиці такі нововведення, вмотивовуючи це тим, що єдиною підставою кримінальної відповідальності, а відповідно й застосування заходів кримінально-правового характеру, є вчинення особою суспільно

небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК (ч. 1 ст. 2 КК) [2].

Таке твердження є справедливим тільки у частині застосування спеціальної конфіскації за умов звільнення особи від кримінальної відповідальності або від покарання. За аналогією, застосування заходів виховного (ч. 2 с. 97 КК) або медичного характеру (п. 1 ч. 1 ст. 93 КК), які також за своєю природою є заходами кримінально-правового впливу, здійснюється без «прив'язки» до кримінальної відповідальності, стосовно осіб, які не є суб'єктами злочину і такої відповідальності апріорі не підлягають.

Розширення переліку підстав застосування спеціальної конфіскації, очевидно, призводить до зростання варіативності судових рішень, якими вона може призначатися.

Як зазначає К.П. Задоя, традиційно вказані процедури пов'язуються у національному законодавстві різних держав із постановленням обвинувального вироку суду [5], але при цьому автор зазначає про існування *Міжнародних стандартів з протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення* (так званих Сорока рекомендацій, а саме – *Рекомендація 4*) Групи держав з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (далі – FATF) від 16 лютого 2012 року містить застереження про те, що «країни повинні розглянути можливість вжиття заходів, якими дозволяється конфіскація ... доходів або засобів без кримінального засудження (конфіскація, не заснована на обвинувальному вирокі суду)» [3]. Більш детально природа такого конфіскаційного механізму описується у Практичному керівництві щодо конфіскації (Best Practices on Confiscation), підготовленому FATF у жовтні 2012 року. У даному документі наведений перелік випадків та умов, за яких конфіскація не заснована на обвинувальному вирокі суду «була б корисним інструментом» [2], причому цей перелік не є вичерпним. На наше переконання, умова неможливості притягнути особу, яка не є суб'єктом злочину, до кримінальної відповідальності, коли власність, що підлягає конфіскації, виявлено – є одним із таких випадків.

Аналіз положень Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) дозволяє встановити, що застосування спеціальної конфіскації не «прив'язано» законодавцем виключно до обвинувального вироку суду (п. 2) ч. 4 ст. 374 КПК). Тобто питання про застосування цього заходу кримінально-правового впливу, зокрема, у контексті запровадження новел досліджуваним законопроектом, може вирішуватись, наприклад: ухвалою суду про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності (ч. 3 ст. 288 КПК), ухвалою про застосування примусових заходів медичного характеру та закриття

кримінального провадження (ч. 2 ст. 500 КПК), ухвалою про застосування примусових заходів виховного характеру та закриття кримінального провадження (ч. 2 ст. 513 КПК), або ж взагалі – ухвалою суду, постановленою на підставі клопотання слідчого чи прокурора (ч. 9 ст. 100 КПК).

До прийняття законодавцем законопроекту № 4556 питання про можливість застосування спеціальної конфіскації в будь-якому випадку закриття кримінального провадження судом, слідчим чи прокурором вирішувалось науковцями таким чином: «у випадку закриття кримінального провадження слідчим або прокурором з підстав відсутності події кримінального правопорушення (п. 1) ч. 1 ст. 284 КПК) або відсутності в діянні складу кримінального правопорушення (п. 2) ч. 1 ст. 284 КПК) вказане питання вирішуватись не повинно, оскільки в ст. 96-1 КК України умовою застосування спеціальної конфіскації названо «вчинення злочину» [5]. Проте, наразі, із доповненням статті 96-1 КК формулюванням «за умови вчинення суспільно небезпечного діяння, що містить ознаки злочину, передбаченого Особливою частиною цього Кодексу», на це питання не можна дати настільки категоричної відповіді.

Одним із проблемних моментів, за Висновком Головного науково-експертного управління на законопроект, є недостатнє врегулювання співвідношення ст. 96-1 із ч. 2 ст. 11 КК, яка встановлює ознаки малозначності діяння. На наше переконання, введення такого співвідношення у текст норми-визначення поняття спеціальної конфіскації і умов її застосування було б некоректним з техніко-юридичної точки зору та спричинило б надмірне «переобтяження» такої норми, оскільки в межах даного формулювання увага і так зацентровується на ознаці суспільної небезпечності діяння, яка відсутня при малозначності діяння.

Загалом, можна відзначити, що даним законопроектом в контексті врегулювання спеціальної конфіскації було розширено коло можливостей застосування «конфіскації, не заснованої на обвинувальному вирокі суду», що є проявом зміщення вектору на судове переслідування майна, а не особи; і, відповідно, дотримання рекомендацій ЄС, що і ставилось на меті прийняття такого закону. Проте, певні аспекти в межах визначеної проблематики залишаються неврегульованими (зокрема, можливість встановлення спеціальної конфіскації виправдувальним вирокі суду), що являє собою перспективні шляхи розвитку науки кримінального права і подальшого реформування антикорупційного законодавства України.

Список використаних джерел:

1. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» № 4556 від 25.03.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50403. – Назва з екрана
2. Висновок Головного науково-експертного управління на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50403. – Назва з екрана
3. Міжнародні стандарти з протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення. Рекомендації FATF / неофіц. перекл. Державної служби фінансового моніторингу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nssmc.gov.ua/user_files/content/792/1361363961.pdf. – Назва з екрана.
4. Best Practices On Confiscation (Recommendations 4 and 38) and a framework for ongoing on asset recovery [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fatfgafi.org/media/fatf/documents/reports/Best%20Practices%20on%20%20Confiscation%20and%20a%20Framework%20for%20Ongoing%20Work%20on%20Asset%20Recovery.pdf>. – Назва з екрана.
5. Задоя К.П. Значення положень кримінального процесуального кодексу України 2012 року для нормативної характеристики спеціальної конфіскації / К.П. Задоя // Науково-практична інтернет-конференція «Спеціальна конфіскація в правовій системі України: юридична природа, особливості регламентації, перспективи її вдосконалення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://center.law.univ.kiev.ua/index.php/tezy-konferentsii/item/19-zadoia-k-p-znachennia-polozhen-kryminalnoho-protsesualnoho-kodeksu-ukrainy-2012-roku-dlia-normatyvnoi-kharakterystyky-spetsialnoi-konfiskatsii>

Коваленко Н.В.

студентка;

Тимошенко Н.О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
Донецький національний університет*

ЗВІЛЬНЕННЯ ОСОБИ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ З ДІЙОВИМ КАЯТТЯМ

Звільнення осіб від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям є одним з найбільш дієвих механізмів вирішення кримінально-правових конфліктів, санкціонованих державою. Дослідження сутності правового регулювання звільнення особи від